

νοεῖν τι τῶν κεχωρισμένων, τουτέστιν οὐσίαν τινὰ τῶν κεχωριστῶν, ἢ μή. Τοῦτ' ἐστὶ γὰρ τὸ ζήτημα ἐνταῦθα διορισθῆναι οὐκ ἠδύνατο, διότι οὐπω γέγονε φανερόν εἶναι τινὰς οὐσίας κεχωρισμένας, οὐδὲ τίνες αὐταί, ἢ ποῖαι εἰσίν. Ὅθεν τοῦτο τὸ ζήτημα μᾶλλον ἀνήκει τῇ πρώτῃ φιλοσοφίᾳ, οὐ μέντοι γε εὐρίσκειται τοῦτο λελυμένον ἐκεῖ παρ' αὐτοῦ ἢ διὰ τὸ μὴ συμπεπληρωμένην πω τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην παρὰ τοῖς Λατίνοις ἐλθεῖν, ἢ διὰ τὸ μήπω τὸ βιβλίον ὅλον ἐρμηνευθῆναι, ἢ ἴσως διὰ τὸ μηδὲ αὐτὸν τὴν πραγματείαν αὐτὴν συμπληρώσασθαι, κατελιγρότος αὐτὸν τοῦ θανάτου. Δεῖ μέντοι γε f. 340^v κατανοεῖν, ὅτι τὸν νοῦν ἐνταῦθα φησὶ μὴ κεχωρισμένον | τοῦ σώματος, 10 καθόσον ἐστὶ δύναμις τις τῆς ψυχῆς, ἥτις ψυχὴ ἐστὶν ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ. Πρῶτον μέντοι ταῦτον ἔλεγε κεχωρισμένον τοῦ σώματος διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὄργανόν τι ἀφωρισμένον τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ.

Leçon XIII.

16 Νῦν δὲ περὶ ψυχῆς. Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος περὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦ διὰ τῶν εἰρημένων, περὶ ἑκατέρου τούτων ἐνταῦθα δείκνυσι τί δεῖ περὶ τῆς φύσεως φρονεῖν τῆς ψυχῆς, καὶ διαίρεται εἰς δύο μέρη. Ἐν τῷ πρώτῳ δείκνυσιν ὅτι ἡ τῆς ψυχῆς φύσις τῶν μὲν τινῶν ἐστὶν ὡς οἱ ἀρχαῖοι παραδεδώκασι, τρόπον δὲ τινὰ ἄλλως. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ 20 δείκνυσιν, ὅπως ὁ νοῦς ἡρτῆται τῆς αἰσθήσεως, ἐν τῷ. Ἐπεὶ δὲ οὐτε τὰ πράγματα. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσιν ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν μὲν τινῶν ἐστὶ πάντα, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον· δεύτερον, δείκνυσιν ὅτι ἄλλως ἐστὶν ἡ ψυχὴ πάντα, καὶ οὐχ ὡς ἐκεῖνοι τοῦτ' ἔλεγον, ἐν τῷ. Ἀνάγκη δέ.

25 Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ἐπανακεφαλαιούμενοι νῦν τὰ εἰρημένα περὶ ψυχῆς, ὡς ἂν ἐντεῦθεν τὸ προκείμενον δείξωμεν, εἴπωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν μὲν τινῶν ἐστὶ πάντα τὰ ὄντα· πάντα γὰρ τὰ ὄντα ἢ αἰσθητὰ εἰσίν, ἢ νοητὰ· ἢ δὲ ψυχὴ ἐστὶ τῶν μὲν τινῶν καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ, διότι ἐν τῇ ψυχῇ ἐστὶν ἢ αἰσθησις καὶ ὁ νοῦς, εἴτουν ἢ ἐπιστήμη. Ἡ δὲ 30 αἰσθησις ἐστὶ τῶν μὲν τινῶν αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ, καὶ ὁ νοῦς, τὰ νοητὰ, εἴτουν τὰ ἐπιστητὰ· πῶς δ' ἂν εἴη τοῦτο, δεῖ ζητεῖν. Ἡ γὰρ αἰσθησις καὶ ἡ ἐπιστήμη διαίρουσιν εἰς τὰ πράγματα, τουτέστι διαίρουσιν εἰς τὴν ἐνεργειαν καὶ τὴν δύναμιν, ὡσπερ καὶ τὰ πράγματα, οὕτω μέντοι γε ὥστε τὴν δυνάμει αἰσθησιν καὶ ἐπιστήμην ἔχειν πρὸς τὰ δυνάμει αἰσθητὰ καὶ 35 ἐπιστητὰ, τὴν δὲ ἐνεργείᾳ αἰσθησιν καὶ ἐπιστήμην, ὁμοίως πρὸς τὰ ἐνεργείᾳ αἰσθητὰ καὶ ἐπιστητὰ. Ἄλλ' ἢ δύναμις τῆς ψυχῆς ἢ αἰσθητικὴ καὶ ἢ ἐπιστημονικὴ, ἢ γον ἢ νοητικὴ, οὐκ ἐστὶν αὐτὸ τὸ αἰσθητόν, ἢ ἐπιστητόν, ἀλλ' ἐστὶν ἐν δυνάμει πρὸς αὐτὰ, τὸ μὲν αἰσθητικὸν πρὸς τὸ αἰσθητόν,

τὸ δὲ νοητικὸν ἢ ἐπιστημονικὸν πρὸς τὸ ἐπιστητόν. Καταλείπεται τοίνυν, ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ τρόπον τινὰ πάντα τὰ ὄντα εἰσίν.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἀνάγκη δέ, δείκνυσιν ὅτι ἄλλον τρόπον ἐστὶν ἡ ψυχὴ πάντα παρά τὸν τοῖς ἀρχαίοις τεθειμένον, καὶ φησὶν ὅτι, εἰ ἡ ψυχὴ ἐστὶ πάντα, ἀνάγκη τὴν ψυχὴν ἢ αὐτὰ εἶναι τὰ αἰσθητὰ πράγματα καὶ τὰ ἐπιστητά, ὡσπερ Ἐμπεδοκλῆς ἔλεγε τὴν μὲν γῆν γῆ γινώσκειν ἡμᾶς, ὕδωρ δὲ τῷ ὕδατι, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἢ εἶναι αὐτὴν τὰ εἶδη τούτων. Αὐτὰ μὲν οὖν τὰ πράγματα οὐκ ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ὡσπερ ἐτίθεσαν ἐκεῖνοι, διότι ὁ λίθος οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦ λίθου. Καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λέγεται ὁ ἐνεργεῖα νοῦς εἶναι αὐτὸ τὸ ἐνεργεῖα νοηθέν, καθόσον τὸ εἶδος τοῦ νοητοῦ ἐστὶν εἶδος τοῦ ἐνεργεῖα νοῦ· ἐξ οὗ δῆλον τὴν ψυχὴν ἀφωμοιωθῆναι χειρί· ἡ γὰρ χεὶρ ὄργανον ὀργάνων ἐστὶ, διὰ τὸ τὰς χεῖρας δοθῆναι τῷ ἀνθρώπῳ ἀντὶ πάντων τῶν ὀργάνων, ἃ τοῖς ἄλλοις δέδονται ζώοις πρὸς ἀμυναν, ἢ μάχην, ἢ σκέπην· πάντα γὰρ ταῦτα ὁ ἀνθρώπος κατασκευάζει ἑαυτῷ ταῖς ἰδίαις χερσίν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ψυχὴ δέδοται τῷ ἀνθρώπῳ ἀντὶ πάντων τῶν εἰδῶν, ὥστ' εἶναι τὸν ἀνθρώπον τρόπον τινὰ ὄλον τὸ ὄν, ἐφόσον κατὰ τὴν ψυχὴν τρόπον τινὰ πάντα τὰ ὄντα ἐστὶν, ὡς τῆς ψυχῆς δεκτικῆς τῶν εἰδῶν οὔσης πάντων. Ὁ τε γὰρ νοῦς ἐστὶν εἶδος δεκτικὸν πάντων τῶν νοητῶν εἰδῶν καὶ ἡ αἰσθησις, τρόπον τινὰ, δεκτικὴ πάντων τῶν αἰσθητικῶν εἰδῶν.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἐπεὶ δέ. Ἐπειδὴ εἶπε τὸν νοῦν εἶναι τρόπον τινὰ τὰ νοητά, ὡς καὶ ἡ αἰσθησις ἐστὶ τὰ αἰσθητά, δυνατὸν ἦν τινα νομίσαι, ὅτι ὁ νοῦς οὐκ ἤρτηται τῆς αἰσθήσεως. Καὶ τοῦτ' ἀληθές ἂν ἦν, εἰ τὰ νοητὰ τῷ ἡμετέρῳ νῷ ἐκεχώριστο τῶν αἰσθητῶν κατὰ τὸ εἶναι, ὡς ἐτίθεσαν οἱ Πλατωνικοί· καὶ τούτου χάριν ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι ὁ νοῦς δεῖται τῆς αἰσθήσεως, καὶ ὕστερον ὅτι ὁ νοῦς διαφέρει τῆς φαντασίας, ἢ καὶ τῆς αἰσθήσεως ἤρτηται, ἐν τῷ· Ἔστι δὲ ἡ φαντασία. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ἐπειδὴ οὐδὲν πρᾶγμα ἐστὶ νοούμενον ὑφ' ἡμῶν παρά τὰ μεγέθη τὰ αἰσθητά, ὡσπερ ἀπ' αὐτῶν κεχωρισμένον κατὰ τὸ εἶναι, ὡσπερ τὰ αἰσθητὰ φαίνονται ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα, ἀνάγκη ἐστὶ τὰ νοητὰ τοῦ ἡμετέρου νοῦ ἐν τοῖς εἶδεσιν εἶναι τοῖς αἰσθητοῖς κατὰ τὸ εἶναι, τὰ τε κατὰ ἀφαίρεσιν λεγόμενα, δηλονότι τὰ μαθηματικά, καὶ τὰ φυσικά, ἅπερ εἰσὶν ἕξεις καὶ πάθη τῶν αἰσθητῶν. Καὶ διὰ τοῦτο χωρὶς αἰσθήσεως οὐ δύναται τι ὁ ἀνθρώπος μαθεῖν ὡσπερ ἐκ νέου κτώμενος ἐπιστήμην, οὔτε συνιέναι ὡς χρώμενος | τῇ κτηθείσῃ ἐπιστήμῃ, ἀλλὰ δεῖ τοῦτον, ὅποταν τι θεωρῆ κατ' ἐνέργειαν, ἅμα τυποῦν ἑαυτῷ φάντασμα τι· τὰ γὰρ φαντάσματα εἰσὶν ὁμοιότητες τῶν αἰσθητῶν· ἀλλ' ἐν τούτῳ διαφέρουσιν.

1 ἡγουν B 2 ἅπαντα B 7 ὡς B 14 δέδοται B 22 ἐστὶ om B
26 ὁ νοῦς avant διαφέρει om B 28 ἐπεὶ B

ἐκείνων, τῷ εἶναι ἄνευ τῆς ὕλης· ἔστι γὰρ αἰσθήσεις δεκτικὴ τῶν εἰδῶν ἄνευ ὕλης, ὡς εἴρηται πρότερον, ὅτι φάντασμα ἔστι κίνησις ἀπὸ τῆς ἐνέργειας αἰσθήσεως γινομένη. Φαίνεται δὲ ἐντεῦθεν ψεῦδος εἶναι καὶ ὁ φησὶν Ἀβινσέννας, ὅτι ὁ νοῦς οὐ δεῖται τῆς αἰσθήσεως μετὰ τὸ τυχεῖν τῆς ἐπιστήμης· φανερόν γάρ ἐστιν, ὅτι καὶ μετὰ τὸ κτήσασθαι τινὰ τὴν ἔξιν τῆς ἐπιστήμης, ἀνάγκη τοῦτον πρὸς τὸ θεωρεῖν χρῆσθαι φαντάσματι· καὶ διὰ τοῦτο τῇ τοῦ ὀργάνου βλάβῃ κωλύεται ἢ χρῆσις τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἤδη πεπορισμένης.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἔστι δὲ ἡ φαντασία, δείκνυσι τὴν διαφορὰν τοῦ νοῦ καὶ τῆς φαντασίας, καὶ πρῶτον ὅσον πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, ἣτις ἐστὶν ἡ σύνθεσις καὶ διαίρεσις, λέγων ὅτι ἡ φαντασία ἕτερόν ἐστι τῆς καταφάσεως καὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ νοῦ· ἐν γὰρ τῇ συμπλοκῇ τῶν νοητῶν ἤδη ἐστὶ τὸ ἀληθές καὶ τὸ ψεῦδος, ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ φαντασίᾳ· τὸ γὰρ γινώσκειν τὸ ἀληθές καὶ τὸ ψεῦδος μόνον ἐστὶ τοῦ νοῦ. Δεύτερον, ἐν τῷ· Τὰ δὲ πρῶτα νοήματα, ζητεῖ ἐν τίνι διαφέρουσι τὰ πρῶτα νοήματα, τούτεστι αἱ νοήσεις τῶν ἀδιαίρετων, τοῦ μὴ εἶναι φαντάσματα. Καὶ ἀποκρίνεται, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἄνευ φαντασμάτων, ἀλλ' ὅμως οὐκ εἰσὶ φαντάσματα, διότι τὰ φαντάσματα εἰσὶν ὁμοιότητες τῶν μερικῶν· τὰ δὲ νοήματά εἰσι καθόλου ἐκ τῶν ἀτομικῶν ἰδιωμάτων ἀφαιρεθέντα· ὅθεν τὰ φαντάσματα εἰσὶν ἀδιαίρετα δυνάμει, καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ.

Leçon XIV.

Ἐπεὶ δὲ ἡ ψυχὴ. Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς τοῦ τε θρεπτικοῦ, τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοεροῦ, νῦν, τέταρτον, διορίζεται περὶ τοῦ κινητικοῦ μέρους αὐτῆς, καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Ἐν τῷ πρώτῳ λέγει περὶ τίνος ἐστὶν ὁ σκοπός. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἐπεξεργάζεται, ἐν τῷ· Ἐχει δὲ ἀπορίαν. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ, λέγω δὲ τῶν ζώων, ὄριστα καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων κατὰ δύο δυνάμεις, τούτεστι καθὼς ἔχει δυνάμιν πρὸς δύο, ὧν θάτερον μὲν ἐστὶν ἡ κρίσις, γινομένη διὰ γνώσεως, καὶ ἔστιν αὕτη ἡ κρίσις ἔργον τοῦ διανοητικοῦ καὶ αἰσθητικοῦ μέρους· θάτερον δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ τόπον κινεῖν. Περὶ μὲν τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦ τσαῦτα διώριστα, ὅσα ἐν τοῖς προλαβοῦσι περιείληπται. Ἀλλὰ νῦν θεωρητέον ἐστὶν περὶ τῆς κινούσης ἀρχῆς, τί τῆς ψυχῆς ἐστὶ, πότερον δηλονότι μέρος τί ἐστὶ τῆς ψυχῆς χωριστὸν τῶν ἄλλων, ἢ μεγέθει, τούτεστιν ὑποκειμένῳ, καὶ οὕτως ὥστ' ἔχειν τόπον τινὰ ἐν τῷ σώματι διωρισμένως τῶν ἄλλων δυνάμεων, ὡς οἱ Πλατωνικοὶ ἐτίθεσαν· ἢ χωριστὸν τῶν ἄλλων μερῶν λόγῳ μόνον· πότερον τοίνυν μέρος ἐστὶ τοιοῦτον, ἢ οὐκ ἐστὶ μέρος τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ὅλη ἐστὶν ἡ

ψυχή. Καὶ δοθέντος τοῦ εἶναι τι μέρος τῆς ψυχῆς, λοιπὸν ἐστὶν αὐθις θεωρεῖν πότερον ἐστὶν ἄλλο τι μέρος τῆς ψυχῆς παρὰ τὰ εἰωθότα λέγεσθαι ὑπ' ἄλλων καὶ παρὰ τὰ ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα, ἢ ἐν τί ἐστι τούτων.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἐχει δὲ ἀπορίαν, ἐπεξέρχεται τῇ ἰδίᾳ προθέσει, καὶ πρῶτον μὲν διαλεκτικῶς, δεύτερον δὲ διοριστικῶς, ἐν τῷ· Φαίνεται δὲ γε δύο. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, διαλέγεται κατὰ τῆς διακρίσεως τῶν φυσικῶν δυνάμεων· δεύτερον, εἰδικῶς κατὰ τῆς κινητικῆς ἀρχῆς, τί μέρος τῆς ψυχῆς ἐστίν, ἐν τῷ· Ἄλλὰ περὶ τῆς κατὰ τόπον. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, ἀναλαμβάνει τὴν διαίρεσιν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἣν τινες ἐτίθεσαν· δεύτερον, διαλέγεται κατ' αὐτῶν, ἐν τῷ· Λέγει τοίνυν, πρῶτον, ὅτι εὐθύς ἐν ἀρχῇ ταύτης τῆς ζητήσεως ἔχει ἀπορίαν πῶς ἂν δεῖ διακρίνειν τὰ τῆς ψυχῆς μέρη, καὶ πόσα εἰσὶ, διότι κατὰ τινὰ τρόπον δοκοῦσιν εἶναι ἄπειρα, τουτέστι μὴ δύνασθαι ἐμπεριλαμβάνεσθαι ἀριθμῷ τινὶ ῥητῷ. Καὶ τοῦτ' ἀληθές ἂν ἦν, εἰ πάσαις ταῖς τῆς ψυχῆς ἐνεργείαις καὶ ταῖς ἀπὸ τῆς ψυχῆς κινήσεσιν ἀνάγκη ἦν ἀποδιδόναι διάφορα τῆς ψυχῆς μέρη, καὶ οὕτω δοκεῖ μὴ μόνον ἐκεῖνα εἶναι τὰ μέρη, ἀ τινες διορίζονται, δηλονότι τὸ λογιστικόν, τὸ θυμικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν· καὶ αὕτη γε ἡ διαίρεσις οὐ περιείληφε πάντα τὰ τῆς ψυχῆς μέρη, ἀλλὰ μόνον τὰς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κινητικὰς δυνάμεις. Ἄλλοι δὲ διακρίνουσι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ λόγον ἔχον, καὶ τὸ ἄλογον· καὶ αὕτη ἡ διάκρισις, εἰ καὶ κατὰ τινὰ τρόπον περιλαμβάνει πάντα τῆς ψυχῆς τὰ μέρη, οὐ μέντοι γε ἐστὶ κυρία διάκρισις τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν, καθό εἰσι μέρη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ μόνον καθό εἰσιν ἐν τῇ ψυχῇ τῇ λόγον ἐχούση, | καὶ οὕτω χρῆται ταύτῃ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἠθικῶν. f. 841

Ἐφεξῆς λέγων· Κατὰ γὰρ τὰς διαφοράς, ἀντεπάγει κατὰ τῶν προειρημένων διακρίσεων πολλαχῶς. Καὶ πρώτη ἀντίθεσις ἢ ἀπάντησις ἐστὶν ὅτι, εἰ αὐταὶ αἱ διαφοραὶ, καθ' ἃς διαιροῦσιν τινες τὰ τῆς ψυχῆς μέρη, ἀρκοῦσι πρὸς τὸ συστήσασθαι τὴν τῶν μερῶν διάκρισιν, εὐρίσκονται καὶ ἄλλα μέρη μείζω διάστασιν ἔχοντα καὶ διαφορὰν ἐν ἀλλήλοις ἢ ταῦτα τὰ εἰρημένα, περὶ ὧν καὶ εἴρηται ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ. Τὸ γὰρ θρεπτικὸν τῆς ψυχῆς μέρος ἐστὶν ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ πᾶσι τοῖς ζώοις εἴτουν τοῖς ζῴοις, καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἐν πᾶσι τοῖς ζώοις ἐστὶ. Καὶ φανερόν ἐστὶν, ὅτι τὸ θρεπτικὸν καὶ αἰσθητικὸν πλέον ἀλλήλων διαφέρουσι, καὶ τοῦ λογικοῦ, καὶ θυμικοῦ, καὶ ἐπιθυμητικοῦ, ἢ τὸ θυμικὸν διενήνοχε τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, καὶ ὁμοῦς αἱ δύο αὐταὶ δυνάμεις οὐκ ἐμπεριλαμβάνονται ἐκεῖναις ταῖς διαιρέσεσι. Καὶ ὅτι μὲν οὐ περιλαμβάνονται ἐν τῇ πρώτῃ διαιρέσει, φανερόν ἐστὶν· δηλον γὰρ ἐστὶν, ὅτι οὔτε τὸ θρεπτικόν, οὔτε τὸ αἰσθητικὸν δυνατὸν λογικὸν λέγεσθαι, ἢ ἐπιθυμητικόν, ἢ θυμικόν. Ὅθεν

11 blanc après ἐν τῷ AB 16 ἀποδίδουσαι B

τοῦτ' ἀφείς, δείκνυσιν ὅτι οὐ περιέχονται ὑπὸ τῆ δευτέρᾳ διαιρέσει, λέγων ὅτι οὐ βραδίως ἂν τις θείῃ τὸ θρεπτικὸν καὶ αἰσθητικὸν ὡς ἄλογον, ἢ ὡς λόγον ἔχον. Καὶ ὅτι μὲν οὐδέτερον τούτων ἔχει λόγον, φανερόν ἐστιν αὐτόθεν. Ὅτι δὲ οὐδὲ ἄλογον ἐστίν, ἐντεῦθεν γένοιτ' ἂν δῆλον· ἄλογον

6 γάρ ἐστιν ἢ τὸ ἐναντίον τῷ λόγῳ, ἢ τὸ πεφυκὸς ἔχειν λόγον καὶ μὴ ἔχον, ὧν οὐδέτερον ἀρμόττει τοῖς εἰρημένοις μέρεσιν. Εἰ δὲ λέγοι τις τὴν ἀπόφασιν τοῦ λόγου μόνον, οὐκ ἂν δύναίτο τίθεσθαι γένος τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Ὅθεν φαίνεται τὰς προειρημένας διαιρέσεις τῶν δυνάμεων ἀναρμόστους εἶναι.

10 Δεύτερον τίθησι λόγον πρὸς τὸ αὐτό, ἐν τῷ· Ἔτι δὲ τὸ φανταστικόν, λέγων ὅτι τὸ φανταστικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ὃ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῷ λόγῳ διενήνοχεν, ἔχει πολλὴν ἀπορίαν, τίνι τῶν προειρημένων δυνάμεων ταῦτόν ἂν εἴη, ἢ ἕτερον, καὶ μάλιστα εἴ τις τὰ τῆς ψυχῆς μέρη κεχωρισμένα αἰθεῖη, ὡς ἐνιοὶ ἐτίθεσαν.

15 Τρίτον τίθησι λόγον πρὸς τὸ αὐτό, ἐν τῷ· Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ φησὶν ὅτι καὶ ἡ ὀρεκτικὴ δύναμις δοκεῖ εἶναι καὶ λόγῳ καὶ δυνάμει ἕτερα πάντων τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, καὶ εἰ κατὰ τὴν προειρημένην διαίρεσιν τὰ τῆς ψυχῆς μέρη τῷ ὑποκειμένῳ διακρίνοντο εἰς τε τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον, ἄτοπον ὁξεὶ διασπᾶν, τουτέστι διαιρεῖν, τὸ ὀρεκτικὸν εἰς δύο

20 τῷ ὑποκειμένῳ διαφέροντα. Τοῦτο δὲ ἔσται πάντως, εἴ τις ἔρει τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον μέρη τῆς ψυχῆς κεχωρισμένα, διότι τὸ μὲν τοῦ ὀρεκτικοῦ ἐστὶν ἐν τῷ λογικῷ μέρει, δηλονότι ἡ θέλησις, τὸ δὲ ἐστὶν ἐν τῷ ἀλόγῳ μέρει, δηλονότι ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός. Καὶ εἴ τις διακρίνοιε τὰ τῆς ψυχῆς μέρη εἰς τρία τῷ ὑποκειμένῳ κεχωρισμένα, δηλονότι τὸ λογικόν,

25 τὸ θυμικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἔψεται ἐν ἑκάστῳ τούτων εἶναι τὴν ὀρεξιν. Ἐν γὰρ τῷ λογιστικῷ ἐστὶν ἡ θέλησις, ὡς εἴρηται. Τὸ δὲ θυμικόν ἐστὶν ὀρεξις· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν. Ἔσονται τοίνυν τρεῖς ὀρέξεις ἐν τῇ ψυχῇ τῷ ὑποκειμένῳ διαφέρουσαι κατὰ τὴν προειρημένην διαίρεσιν. Ἀλλὰ ζητεῖται διὰ τί ἐν μὲν τῇ αἰσθητικῇ ὀρέξει δύο εἰσὶ

30 δυνάμεις ὀρεκτικαί, δηλονότι τὸ θυμικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν δὲ τῇ λογικῇ ὀρέξει μία μόνον ὀρεξις ἐστὶ, δηλονότι ἡ θέλησις. Καὶ δεῖ λέγειν πρὸς τοῦτο, ὅτι αἱ δυνάμεις διακρίνονται κατὰ τοὺς λόγους τῶν ἀντικειμένων· τὸ δὲ ἀντικείμενον τοῦ ὀρεκτικοῦ ἐστὶ τὸ καταληφθὲν ἀγαθόν. Ἄλλῳ δὲ τρόπῳ καταλαμβάνει τὸ ἀγαθὸν ὃ τε νοῦς καὶ ἡ αἰσθησις· ὃ

35 μὲν γὰρ νοῦς λαμβάνει τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν καθόλου λόγον τοῦ ἀγαθοῦ· ἢ δ' αἰσθησις ἀντιλαμβάνεται τοῦ ἀγαθοῦ ὑπὸ διωρισμένῳ λόγῳ τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ἢ μὲν ὀρεξις ἢ ἐπομένη τῇ ἀντιλήψει τοῦ νοῦ μία μόνον

4 αὐτόθεν om B

5 μὲν avant ἔχειν add B

καὶ om B

ἔχον δὲ B

23 δηλονότι: οἶον B

ἐστί, καὶ διακρίνεται τῆς ὀρέξεως, τῆς ἐπομένης τῆ ἀντιλήψει τῆς αἰσθήσεως, καὶ διακρίνονται κατὰ τὸν διάφορον λόγον τοῦ καταλαμβανομένου ἀγαθοῦ. Καταλαμβανόμενον γὰρ τι δι' αἰσθήσεως ἔχει λόγον ὀρεκτοῦ καὶ ἀγαθοῦ, καθόσον ἐστὶν ἡδὺ κατὰ τὴν αἰσθησιν, καὶ πρὸς τοῦτο τὸ ἀγαθὸν τάττεται τὸ ἐπιθυμητικόν. Ἐχει δέ τι λόγον ὀρεκτοῦ καὶ ἀγαθοῦ καθόσον 5
 τοῖς ἡδέειν ὡς ἔχον εὐπορίαν τοῦ κατ' ἐξουσίαν χρῆσθαι αὐτοῖς, καὶ πρὸς τοῦτο τέτακται τὸ θυμικόν, ὅπερ ἐστὶν ὡσπερ | πρόμαχος τις τοῦ ἐπιθυ- f. 342
 μητικοῦ. Κάντεῦθεν ἐστὶν, ὅτι τὰ ζῶα οὐκ ὀργίζονται οὐδὲ μάχονται εἰ μὴ τῶν ἡδέων χάριν, τουτέστι τῶν τροφῶν καὶ τῶν ἀφροδισίων, ὡς ἐν τῷ περὶ ζῶων ἱστορίας λέγεται, καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ τοῦ θυμικοῦ 10
 πάθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἀρχονται καὶ εἰς ταύτας περαίνουσιν. Ἡ γὰρ ὀργὴ ἀπὸ τῆς λύπης ἀρχεται καὶ εἰς τὰ ἡδέα τελευτᾷ· οἱ γὰρ ὀργισθέντες τιμωρησάμενοι ἡδονταί, καὶ διὰ τοῦτο φασὶν ἐνιοί, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦ θυμικοῦ ἐστὶ Τὸ δ' ὑπ' ἐνίων λεγόμενον, ὅτι τὸ θυμικόν πρὸς τὴν κακοῦ φυγὴν τέτακται, οὐδένα παντάπασιν ἔχει 15
 λόγον· ἡ αὐτὴ γὰρ δύναμις τῶν ἐναντίων ἐστὶν, ὡσπερ ἡ ὄψις, τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος· ἔθεν τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν οὐ δύνανται ποικίλλειν τὴν ὀρεκτικὴν δύναμιν. Καὶ διὰ τοῦτο, ὡσπερ ἡ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ ἀνήκει τῷ ἐπιθυμητικῷ, οὕτω καὶ τὸ τοῦ κακοῦ μῖσος, ὡς φησὶν ὁ Φιλόσοφος ἐν δευτέρῳ τῶν τοπικῶν, καὶ ἡ ἐλπίς ἢ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὁ φόβος 20
 ὁ περὶ τοῦ κακοῦ πρὸς τὸ θυμικόν ἀνήκουσιν.

Τέταρτον τίθησι λόγον, ἐν τῷ· Καὶ δὴ καὶ περὶ οὗ, λέγων, ὅτι κάκεινο περὶ οὗ νῦν ζητοῦμεν, τί ἐστὶ τὸ κινεῦν τὸ ζῶον κατὰ τόπον, ἀπορίαν ποιεῖ περὶ τὰς προειρημένας διαιρέσεις, διότι οὐ φαίνεται ὑπ' ἐκείνας περιεχόμενον· περὶ γὰρ τῆς κατὰ τε αὐξήσιν καὶ φθίσειν κινήσεως, ἥτις 25
 κοινὴ ἐστὶ πᾶσι τοῖς ὑποκάτω, φανερόν ἐστὶν ὅτι ἀρχὴν ἔχει κοινὴν πᾶσι τοῖς ζῶσι, δηλονότι τὸ γεννητικὸν καὶ θρεπτικόν. Εἰσὶ δέ τινες ἄλλαι μεταβολαὶ τῶν ζῶων, ὡσπερ ἡ ἀναπνοὴ καὶ ἐκπνοή, ὁ ὕπνος καὶ ἡ ἐγρήγορσις, περὶ ὧν ὕστερον διοριούμεθα τί ἂν εἴη τὸ ποιοῦν αὐτά· ἔχουσι γὰρ πολλὴν ἀπορίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἰδίας ἐπιδέονται πραγματείας. 30

Ἐφεξῆς λέγων· Ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως, προχωρεῖ διαλεκτικῶς πρὸς τὸ ζητῆσαι τὴν ἀρχὴν τῆς κατὰ τόπον κινήσεως ἐν τοῖς ζῶσις, καὶ πρῶτον δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔστι θρεπτικὴ δύναμις· δεύτερον, ὅτι οὐδὲ αἰσθητικὴ, ἐν τῷ· Ὁμοίως δέ· τρίτον, ὅτι οὐδὲ νοερά, ἐν τῷ· Ἀλλὰ μὴν οὐδέ· τέταρτον, ὅτι οὐδὲ ἡ ὀρεκτικὴ, ἐν τῷ· Ἀλλὰ 35
 μὴν οὐδέ. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι νῦν σκεπτέον ἐστὶ τί ἐστὶ τὸ κινεῦν τὸ ζῶον κατὰ τόπον τῆ πορευτικῆς κινήσει. Καὶ ἐτι τοῦτο οὐκ ἔστιν ἡ

5 blanc après καθόσον AB, latin: *perficitur* 6 εὐπορίαν: ἐξουσίαν B
 14 blanc après ἐστὶ, latin: *arduum* 34 οὐδ' après δὲ add B 35 ἡ om B
 37 τῆ πορευτικῆ om B

θρεπτική δύναμις, λόγοις δείκνυσι· δυσίν, ὧν ὁ πρῶτος τοιοῦτος ἐστίν. Ἄει ἢ κίνησις ἢ πορευτική κατὰ τόπον ἕνεκά του ἐστὶ φανταστοῦ καὶ ὀρεκτοῦ· οὐ γὰρ κινεῖται τὸ ζῷον εἰ μὴ ὀρεγόμενόν τινος, ἢ φεῦγόν τι, εἰ μὴ ἴσως βία κινεῖτο. Ἀλλὰ τὸ φάντασμα καὶ ἢ ὀρεξις οὐκ ἀνίηκται τῷ θρεπτικῷ μέρει. Τὸ θρεπτικὸν ἄρα μέρος οὐκ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς κατὰ τόπον πορευτικῆς κινήσεως. Δεύτερον τίθησι λόγον πρὸς τὸ αὐτό, ἐν τῷ· Ἔτι καὶ τὰ φυτὰ, καὶ ὁ λόγος ἐστὶ τοιοῦτος. Τὸ θρεπτικὸν μέρος ἐστὶ καὶ τοῖς φυτοῖς. Εἰ τοίνυν τὸ θρεπτικὸν μόριον ἦν ἀρχὴ τῆς κατὰ τόπον πορευτικῆς κινήσεως, εἴπερ ἂν τὰ φυτὰ εἶναι κινήτικα ἑαυτῶν κατὰ ταύτην τὴν κίνησιν καὶ ἔχειν ὀργανικὰ μέρη ἀρμόττοντα τῇ τοιαύτῃ κινήσει, ὁ περιφανῶς ψεῦδος ἐστίν. Οὐκ ἄρα τὸ θρεπτικὸν μόριον ἀρχὴ ἐστὶ τῆς κατὰ τόπον πορευτικῆς κινήσεως ἐν τοῖς ζῷοις.

Ἐφεξῆς λέγων· Ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ αἰσθητικόν, δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ ἢ αἰσθησις ἐστὶν ἀρχὴ τῆς εἰρημένης κινήσεως, λόγῳ τοιῷδε. Ἡ αἰσθησις ἐστὶν ἐν ἅπασιν τοῖς ζῷοις. Εἰ τοίνυν ἢ αἰσθησις ἦν ἀρχὴ τῆς προειρημένης κινήσεως, εἴπερ ἂν ἅπαν ζῷον τῇ τοιαύτῃ κινήσει κινεῖσθαι. Τοῦτο δὲ προδήλως ψεῦδος ἐστὶ, διότι πολλά εἰσι ζῷα αἰσθησιν ἔχοντα, μένουσι μέντοι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ αἰεὶ καὶ ἀκίνητα διατελοῦσιν ἐφόσον ζῶσι. Καὶ ἐπεὶ δυνατόν ἦν τινὰς λέγειν, ὅτι τοῦτο οὐκ ἐστὶ διὰ τὸ ἐκλείπειν ἐν αὐτοῖς τὴν κινήτικὴν ἀρχήν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐλλεῖπειν αὐτοῖς τὰ πρὸς τὴν κίνησιν ἐπιτίθεια ὄργανα, διὰ τοῦτο πρὸς ἀναίρεσιν τῆς τοιαύτης ὑποφορᾶς ἐπάγει, ὅτι ἢ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην οὐδὲ ἐκλείπει ἐν τοῖς ἀναγκαίοις εἰ μὴ ἐν τοῖς πηρώμασι καὶ τοῖς ἀτελέσιν, ὅποια εἰσι τὰ τερατώδη τῶν ζῷων, ἅπερ συμβαίνουσι παρὰ τὸν σκοπὸν τῆς φύσεως διὰ φθορὰν τινος ἀρχῆς ἐν τῷ σπέρματι. Ἀλλὰ τὰ ἀκίνητα ζῷα τέλειά εἰσι κατὰ τὸ ἴδιον εἶδος καὶ οὐκ εἰσι πηρώματα οὐδὲ ἀτελῆ, ὥσπερ τὰ τερατώδη· οὗ δὴ σημεῖον ἐστίν, ὅτι γεννώσιν αὐτοῖς ὅμοια καὶ ἔχουσι τὴν ἀρμόττουσαν ἀκμήν καὶ φθίσιν, ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἐν τοῖς ζῷοις τοῖς πεπηρωμένοις. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἄρα ζῷοις ἢ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην οὐδὲ ἐκλείπει ἐν τοῖς ἀναγκαίοις· ὁθεν ἔπεται, εἰ ἔχουσιν ἀρχὴν κινήσεως, ταῦτα καὶ μέρη ἔχειν ὀργανικὰ διατεθειμένα πρὸς τὴν πορευτικὴν κίνησιν· ἄλλως γὰρ ἢ ἀρχὴ τῶν κινήσεων ἦν ἂν ἐν αὐτοῖς περιττὴ καὶ τὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς κινήτικῆς δυνάμεως ἀναγκαῖα ἐπέλιπεν ἂν αὐτοῖς. Ἐκ τούτου δὲ λαβεῖν δυνάμεθα, ὅτι ὅ ἂν ἐνυπάρχοι ἀρχὴ τῆς ζωῆς, ἐνυπάρχουσιν αὐτῷ καὶ ὄργανα συμβαίνοντα ἐκείνῃ τῇ ἀρχῇ, καὶ ὅτι τὰ μέρη τοῦ σώματος εἰσι διὰ τὰ τῆς ψυχῆς μέρη.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἀλλὰ μήν, φησὶν ὅτι καὶ ὁ νοῦς οὐκ ἐστὶν ἀρχὴ τῶν κινήσεων· καὶ φησὶν ὅτι οὔτε τὸ λογιστικὸν μέρος καὶ ὁ καλεῖται

νοῦς δοκεῖ εἶναι κινουῦν. Ὅθεν δυνάμεθα λαβεῖν ὅτι ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς οὐκ εἰσὶ διάφορα τῆς ψυχῆς μέρη, ἀλλ' αὐτὸς ὁ νοῦς ἡμῶν λέγεται λόγος, ἐφόσον διὰ τινος ζητήσεως ἀφικνεῖται πρὸς τὸ γινώσκειν τὴν νοητὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅτι ὁ νοῦς οὐκ ἔστιν ἀρχὴ κινουῦσα. Δείκνυσι, πρῶτον, ὅσον πρὸς τὸν θεωρητικὸν νοῦν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ νοῦς ὁ θεωρητικὸς σκοπεῖ τὰ 5 θεωρητικὰ μόνον ὄντα, καὶ οὐδαμῶς πρακτικά, ὡσπερ ὁπόταν θεωρῆ, τὸ τρίγωνον ἔχειν τὰς τρεῖς γωνίας δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα, φανερόν ἐστίν ὅτι ὁ θεωρητικὸς νοῦς οὐ θεωρεῖ τι πρακτικόν οὐδὲ λέγει τι περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ, καὶ οὕτως οὐ δύναται κινεῖν, διότι ἀεὶ ἢ κίνησις ἐστὶ τοῦ φεύγοντός τι κατὰ τὴν ὄρεξιν, ἢ διώκοντος. 10 Ἐνίοτε δὲ θεωρεῖ τι πρακτικόν ὁ νοῦς, οὐ μέντοι γε πρακτικῶς ἀλλὰ θεωρητικῶς, διότι θεωρεῖ αὐτὸ ἐν τῷ καθόλου καὶ οὐ καθό ἐστίν ἀρχὴ τῆς μερικῆς ἐνεργείας, καὶ περὶ τούτου φησὶν ἐπομένως, ὅτι ἀλλ' οὐδ' ὅταν ὁ νοῦς θεωρῆ, ἤγουν θεωρητικῶς σκοπῆ τι τοιοῦτον, τουτέστι πρακτικόν τι, οὕπω κελεύει διώκειν, ἢ φεύγειν, ὡσπερ ὁπόταν τι πολλάκις διανοώμεθα 16 φοβερόν, ἢ ἡδύ. Ἄλλ' ὁ νοῦς οὐ κελεύει φοβεῖσθαι ἢ ἐπιθυμεῖν, ἀλλ' ἐνίοτε κινεῖται ἢ καρδία πρὸς τὸ φοβεῖσθαι χωρὶς ἐπιταγῆς τοῦ νοῦ. Καὶ εἰ πάλιν τὸ ἡδύ κινεῖ τὴν ὄρεξιν, ἔσται τι ἕτερον μέρος παρὰ τὴν καρδίαν τὸ κινουμένον· καὶ τοῦτο φησὶ διὰ τὴν τοῦ Πλάτωνος δόξαν, ὅστις ἐτίθει τὰ τῆς ψυχῆς μέρη διακεκριμένα τῷ ὑποκειμένῳ οὕτως, ὥστε τὸ μὲν 20 θυμικόν, οὗτινος ἐστὶ τὸ φοβεῖσθαι, εἶναι ἐν τῇ καρδίᾳ· τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν, ἐν ἑτέρῳ τινὶ μέρει τοῦ σώματος, οἷον ἐν τῷ ἥπατι. Οὕτω τοίνυν δείκνυται, ὅτι ὁ νοῦς θεωρητικῶς σκοπούμενός τι πρακτικόν οὐ κινεῖ. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ὁ θεωρητικὸς νοῦς οὐδενὶ τρόπῳ κινεῖ.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἔτι καὶ ἐπιτάττοντος, δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ ὁ 25 πρακτικὸς νοῦς κινεῖ, λέγων ὅτι, καὶ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ ἐπιτάττοντος, ὅπερ συμβαίνει, ὅταν ἡ διάνοια λέγῃ τι διώκειν, ἢ φεύγειν, οὐ διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος κινεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν πράττει, ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν ἐστὶ κατάδηλον, τῶν ἐχόντων μὲν τὸν ὀρθὸν λόγον ἀλλ' οὐκ ἐμμερόντων αὐτῷ. Ὅθεν φαίνεται τὸν νοῦν μὴ κινεῖν. Δείκνυσι δὲ αὐτὸ τοῦτο 30 καὶ ἐκ τῶν ἰατρῶν, οἵτινες ἔχοντες ἐπιστήμην τὴν ἰατρικὴν οὐκ ἰατρεύονται, διότι οὐ ποιοῦσιν ἐν ἑαυτοῖς τὰ τῆς τέχνης ἐπιτάγματα· ἐξ οὗ δοκεῖ τὸ κατ' ἐπιστήμην ποιεῖν μὴ εἶναι τῆς πρακτικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ τινος ἑτέρας.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἡ ὄρεξις, δείκνυσιν ὅτι τὸ ὀρεκτικόν μέρος οὐκ ἔστι κύριον ταύτης τῆς κινήσεως. Ὅρῳμεν γὰρ 35 ὅτι οἱ ἐγκρατεῖς ὀρέγονται καὶ ἐπιθυμοῦσιν, ἀλλ' οὐ ποιοῦσιν ἐκεῖνα ὧν ἔχουσιν ὄρεξιν ἀπ' ἐναντίας τοῖς ἀκρατέσιν, ὡς ἐν τῷ ἐβδόμῳ τῶν ἡθικῶν λαμπρότερον δείκνυται. Φαίνεται τοίνυν ὅτι οὐδὲ ἡ ὄρεξις κινεῖ.

Leçon XV.

Φαίνεται δὲ δύο ταῦτα. Προχωρήσας ὁ Φιλόσοφος διαλεκτικῶς πρὸς τὴν ζήτησιν τοῦ τίς ἂν εἴη τῆς κινήσεως ἀρχὴ τῆς τοπικῆς ἐν τοῖς ζώοις, ἐνταῦθα διορίζεται τὴν ἀλήθειαν· καὶ πρῶτον δείκνυσιν ἐν τῷ·

5 Καθόλου, τίς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως· δεύτερον, ὅπως αὕτη ἡ ἀρχὴ ἐν διαφόροις εὐρίσκεται διαφόρως, ἐν τῷ· Ὅλως μὲν οὖν. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τίς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐν τοῖς ζώοις· δεύτερον, διδάσκει τὴν τάξιν ἣ ἡ κινήσεις αὕτη συμπληροῦται ὅσον πρὸς τὰ κινουῦντα καὶ τὰ κινητά, ἐν τῷ· Εἶδε μὲν οὖν. Περὶ τὸ

10 πρῶτον τρία ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι δύο εἶναι τὰς ἀρχὰς τῆς κινήσεως· δεύτερον, ἀνάγει ταύτας εἰς μίαν, ἐν τῷ· Νοῦς δὲ ὁ ἕνεκά του· τρίτον, λύει τὴν ἀντίθεσιν τὴν ἀνωτέρω τεθεῖσαν, ἐν τῷ· Ὅτι δὲ ἡ ὀρεξις. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι θεωρηθέντων τούτων ἀπάντων τῶν προειρημένων, ἐπεὶ φανερόν γεγενεν, ὅτι τὸ θρεπτικὸν μόριον οὐκ ἐστὶ τὸ κινουῦν, ὁμοίως

f. 343 δὲ οὐδ' ἡ αἰσθησις, ἐπεὶ οὐ πάντα εὐρίσκεται | κινούμενα ἐν οἷς ταῦτα εἰσίν, ὡς προείρηται, φαίνονται δύο ταῦτα εἶναι τὰ κινουῦντα, δηλονότι ὀρεξις καὶ νοῦς, καὶ οὕτως ὥστε τῷ νῷ συμπεριλαμβάνεσθαι καὶ τὴν φαντασίαν, ἔχουσαν τι τῷ νῷ ὁμοίον, ἐφόσον κινεῖ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῶν αἰσθητῶν, ὡσπερ καὶ ὁ νοῦς· ἐστὶ γὰρ καὶ αὕτη ἀρχὴ κινήσεως, διότι πολλοὶ ἄν-

20 θρωποὶ παριόντες τὴν ἐπιστήμην τοῦ νοῦ ἀκολουθοῦσι τῇ φαντασίᾳ ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν κινήσεσιν, ὡσπερ οἱ μὴ κατὰ λόγον ποιοῦντες ἀλλ' ὀρμητικῶς κινούμενοι πρὸς τό τι ποιεῖν. Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις φανερόν ἐστι μὴ εἶναι νοῦν καὶ λόγον τὰ κινεῖν δυνάμενα, ἀλλὰ μόνον φαντασίαν. Οὕτω τοίνυν φανερόν ἐστὶν ὅτι ἄμφω ταῦτα κινουῦσιν, ὃ τε νοῦς συμπερι-

25 λαμβάνων ἑαυτῷ καὶ τὴν φαντασίαν καὶ ἡ ὀρεξις.

Ἐφεξῆς λέγων· Νοῦς δὲ ὁ ἕνεκά του, ἀνάγει τὰ προειρημένα κινουῦντα εἰς ἓν. Καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι τὸ προκειμένον· δεύτερον, ἐκ τοῦ δεδειγμένου ἀποδίδωσιν αἰτίαν τινὸς περὶ τὴν κίνησιν τῶν ζώων συμβαίνοντος, ἐν τῷ· Νοῦς μὲν οὖν· τρίτον, ἀποδοκιμάζει τὴν διαίρεσιν τῶν δυνάμεων, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐτίθεσαν, ἐν τῷ

30 Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι ὁ νοῦς κινῶν ἐστὶν ὁ λογιζόμενος ἕνεκά του, καὶ οὐχ ἕνεκα τοῦ λογιζέσθαι μόνον· καὶ οὗτός ἐστιν ὁ πρακτικὸς νοῦς, διαφέρων τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει· ὁ γὰρ θεωρητικὸς θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν οὐχ ἕνεκά τινος ἄλλου, ἀλλὰ δι' αὐτὴν μόνον· ὁ δὲ πρακτικὸς

35 θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν ἐνέργειαν. Καὶ φανερόν ἐστὶν, ὅτι καὶ πᾶσα ὀρεξις ἐστὶν ἕνεκά του· ἀνόητον γὰρ ἂν εἴη λέγειν, ὅτι ὀρέγεται τις τοῦ ὀρέγεσθαι ἕνεκα· τὸ γὰρ ὀρέγεσθαι κινήσις τίς ἐστὶ πρὸς ἕτερον τε

νοῦσα· τοῦτο δὲ οὐτινός ἐστιν ἡ ὄρεξις, δηλονότι τὸ ὄρεκτόν, ἀρχὴ ἐστι τοῦ πρακτικοῦ νοῦ. Τὸ γὰρ πρῶτως ὄρεκτόν ἐστι τὸ τέλος, ἀφ' οὗ ἡ θεωρία τοῦ πρακτικοῦ νοῦ τὴν ἀρχὴν λαμβάνει. Ὅταν γὰρ θελήσωμεν βουλευσασθαι τι περὶ τῶν πρακτέων, πρῶτον ὑποτιθέμεν τὸ τέλος, καὶ μετὰ ταῦτα προχωροῦμεν εὐτάκτως πρὸς τὸ ζητεῖν τὰ διὰ τὸ τέλος ἐκεῖνο ὀφείλοντα πράττεσθαι, οὕτως αἰεὶ προϊόντες ἐκ τοῦ ὑστέρου πρὸς τὸ πρότερον, ἕως ἂν πρὸς ἐκεῖνο καταντήσωμεν, ὃ δεῖ πρὸ πάντων ποιεῖν ἡμᾶς. Καὶ τοῦτ' ἐστιν ὅπερ ἐπάγει, ὅτι τὸ ἔσχατον ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ τῆς ἐνεργείας ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τῆς πράξεως, τουτέστιν ὅθεν τῆς πράξεως ὀφείλομεν ἀρχεσθαι, τοῦτο ἐστίν. Ὅθεν εὐλόγως εἴρηται, ὅτι ταῦτα τὰ δύο εἰσὶ τὰ κινουῦντα, ὄρεξις καὶ νοῦς πρακτικός. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸ τὸ ὄρεκτικὸν κινεῖ ὅπερ ἐστὶν ἀρχὴ θεωρουμένη ὑπὸ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ, διὰ τοῦτο λέγεται ὁ πρακτικὸς νοῦς κινεῖν, ἡγουν διότι ἡ ἀρχὴ τούτου, ἣτις ἐστὶ τὸ ὄρεκτικόν, κινεῖ. Καὶ τὸ περὶ τοῦ νοῦ λεγόμενον δεῖ καὶ περὶ τῆς φαντασίας νοεῖσθαι, διότι ὁπόταν ἡ φαντασία κινήῃ, οὐ κινεῖ ἄνευ ὀρέξεως· οὐ γὰρ κινεῖ εἰ μὴ καθόσον οἶον ὑπ' ὄψιν ἴστησι τὸ ὄρεκτόν, ὡσπερ οὐδὲ ὁ νοῦς. Οὕτως οὖν φαίνεται, ὅτι ἓν ἐστὶ τὸ κινουῦν, τουτέστι τὸ ὄρεκτόν· τουτὶ γὰρ κινεῖ τε τὴν ὄρεξιν καὶ ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ νοῦ, ἄπερ ἀμφοτέρω ἐτίθεμεν εἶναι κινουῦντα. Καὶ τοῦτο εὐλόγως ἔχει, τὸ ταῦτα τὰ δύο ἀνάγεσθαι εἰς ἓν, τὸ ὄρεκτόν. Εἰ γὰρ ἐτίθεντο τὰ δύο ταῦτα, ὁ νοῦς καὶ ἡ ὄρεξις, εἶναι κινουῦντα τῇ αὐτῇ κινήσει, ἐπεὶ ἐνὸς ἀποτελέσματος μία ἐστὶν αἰτία ἰδία, ἀνάγκη ἦν κινεῖν ταῦτα τὰ δύο κατὰ τι κοινὸν εἶδος. Οὐ δεῖ δὲ λέγειν τὴν ὄρεξιν κινεῖν ὑπὸ τῷ εἶδει τοῦ νοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν νοῦν ἢ τὸ νοητὸν ὑπὸ τῇ ὀρέξει, διότι ὁ νοῦς οὐχ εὐρίσκεται κινῶν χωρὶς ὀρέξεως· ἡ γὰρ βούλησις, καθ' ἣν ὁ νοῦς κινεῖ, ὄρεξις τίς ἐστι. Καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσιν ἐν τῷ [ἐνάτῳ] τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Διότι γὰρ ὁ λόγος τῆς πρακτικῆς ἐπιστήμης περὶ τὰ ἀντικείμενα ἔχει, οὐ κινεῖ εἰ μὴ πρὸς ἓν ἀφορισθεῖη διὰ τῆς ὀρέξεως. Ἄλλ' ἡ ὄρεξις ἄνευ τοῦ λόγου κινεῖ, ὡς δηλόν ἐστιν ἐπὶ τῶν κινουμένων ἐξ ἐπιθυμίας, Ἡ γὰρ ἐπιθυμία ὄρεξις τίς ἐστι. Τίθησι δὲ παράδειγμα τὴν ἐπιθυμίαν μᾶλλον ἢ τὸν θυμόν, διότι ὁ μὲν θυμὸς ἔχει τι τοῦ λόγου, ἡ δὲ ἐπιθυμία οὐδέν, ὡς ὁ Φιλόσοφος δείκνυσιν ἐν ἐβδόμῳ τῶν ἠθικῶν. Καὶ οὕτω δηλόν ἐστίν, ὅτι τὰ δύο κινουῦντα πρὸς ἓν ἀνάγονται, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὄρεκτόν.

Ἐφεξῆς λέγων· Νοῦς μὲν γὰρ, ἀποδίδωσιν ἐκ τῶν προτεθειμένων τὴν αἰτίαν τοῦ συμβεβηκότος περὶ τὴν κίνησιν ἢ τὴν ἐνέργειαν, | δεικνὺς f. 343 ὁ δηλονότι· διατί ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ ταῖς κινήσεσιν ἡμῶν πλανώμεθα. Καὶ φησὶν ὅτι νοῦς ἄπας ὀρθός ἐστιν, ὅπερ δεῖ νοεῖν περὶ τοῦ νοῦ τῶν ἀρχῶν· οὐ γὰρ πλανώμεθα περὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐν τοῖς πρακτοῖς, οἷαι

εἰσί· τὸ μηδένα δεῖν βλάπτειν, τὸ μὴ δεῖν τι ἀδίκως ποιεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα· ὥσπερ οὐδὲ πλανώμεθα περὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Ἐν γὰρ τούτοις, ἅπερ εἰσὶ πρώται ἀρχαί, ἂν μὲν ὀρθῶς θεωρῶμεν, τοῦτο ἐκ τῆς ὀρθότητος τῆς περὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς γίνεται· ἂν δὲ ἀπὸ τῆς ὀρθότητος ἐκκλίνωμεν, τοῦτο πρόεισιν ἐκ τῆς πλάνης τῆς ἐν τῷ συλλογίζεσθαι συμβαινούσης. Ἄλλ' ἢ ὄρεξις καὶ ἢ φαντασία κινουῦντα καὶ αὐτὰ εἰσὶ τε μετὰ ὀρθότητος καὶ ἀνευ ὀρθότητος, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς πράξεσιν ἡμῶν συμβαίνει ἐλλείπειν ἡμᾶς τῆς ὀρθότητος, καθὸ ἐλλείπομεν ἀπὸ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου. Ὅθεν δῆλον ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι τὸ ὄρεκτὸν αἰεὶ κινεῖ. Τοῦτο δὲ τὸ ὄρεκτὸν ἐστὶν ἢ τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν, ὅταν διαρκῆ ἐν τῇ κρίσει τοῦ ὀρθοῦ ὁ νοῦς· ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν, ὅταν ἐκκλίνῃ τῆς κρίσεως τοῦ ὀρθοῦ ὁ νοῦς διὰ τὴν ὄρεξιν, ἢ τὴν φαντασίαν. Οὐ πᾶν δὲ ἀγαθὸν ὄρεκτὸν ἐστὶ καὶ κινοῦν, ἀλλὰ τὸ πρακτὸν ἀγαθόν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ προσαγόμενον τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ τοῦτο ἐνδέχεται καὶ ἄλλως ἔχειν, ὥσπερ καὶ πάντα τὰ τῇ ἡμετέρᾳ ὑπαγόμενα ἐνεργείᾳ. Ὅθεν τὸ καθόλου καὶ ἀναγκαῖον ἀγαθὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὁλότητι θεωρούμενον οὐ κινεῖ. Φανερόν τοίνυν ἐστίν, ὅτι ἢ τῆς ψυχῆς δύναμις, ἢ καλουμένη ὄρεξις, ἐστὶ κινοῦν.

Ἐφεξῆς λέγων· Τοῖς δὲ διαιρουσίν, ἐκβάλλει τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένον περὶ τῆς διακρίσεως τῶν κινητικῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, οἱ δὲ ἡρουν τὰ τῆς ψυχῆς μέρη εἰς λογικόν, θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν. Καὶ φησὶν ὅτι, εἰ βούλοιντο διακρίνειν τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένας, πολλῶ πλείους ἔσονται ὧν αὐτοὶ ὑπέθεντο, δηλονότι τὸ θρεπτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ νοητικόν καὶ τὸ βουλευτικόν, ἔτι δὲ τὸ ὄρεκτικόν. Χωρίζει δὲ τὸ βουλευτικὸν τοῦ ὄρεκτικοῦ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν ἠθικῶν διακρίνει τὸ λογιστικόν, ὅπερ ἐστὶ τῶν ἐνδεχομένων, τοῦ ἐπιστημονικοῦ, ὅπερ ἐστὶ τῶν ἀναγκαίων, καὶ ἐκείνῳ τῷ λόγῳ, ᾧ ἐκεῖνα διαίρει. Ταῦτα δὲ τὰ τῆς ψυχῆς μέρη πλέον ἀλλήλων διαφέρουσιν ἢ τὸ θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν, ἅπερ ὑπὸ τῇ αἰσθητικῇ ὀρέξει περιέχονται. Ὅθεν πλείω εἰσὶ τὰ τῆς ψυχῆς μέρη ἢ ὅσαπερ ἐκεῖνοι τιθέασιν.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἐπεὶ δὲ ὄρεξις, ἀποκλείει τινὰ ἀνθυποφορὰν πρὸς τὰ προειρημένα περὶ τῆς ὀρέξεως, ἧς καὶ πρότερον ἦψατο, λέγων δόξαι ἂν τὴν ὄρεξιν μὴ κινεῖν διὰ τὸ τοὺς ἐγκρατεῖς μὴ ἀκολουθεῖν τῇ ὀρέξει. Οὗτος τοίνυν ὁ λόγος λύεται τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰσὶν ἐναντία ὀρέξεις, ὧν θατέρᾳ μὲν οἱ ἐγκρατεῖς ἔπονται, θατέρᾳ δὲ διαμάχονται. Φησὶ τοίνυν ὅτι ἐπειδὴ δυνατόν γίνεσθαι ὀρέξεις ἐναντίας ἀλλήλαις, καὶ τοῦτο συμβαίνει ὅποτεν ὁ λόγος τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐναντιῶται·

2-3 ἐν τοῖς πρακτικοῖς sic codd., latin: in speculativis 6 καὶ ἀπὸς κινουῦντα
om B 36 πρώτον ἀπὸς τοίνυν add B

καὶ τοῦτο γίνεται καὶ συμβαίνει ἐν τοῖς ἔχουσιν αἰσθησιν χρόνου, τουτέστιν ἐν τοῖς γινώσκουσι μὴ μόνον τὸ ἐνεστώς, ἀλλὰ καὶ τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ μέλλον θεωροῦσιν, διότι ὁ νοῦς ἐνίοτε ἀπὸ τινος ἐπιθυμητοῦ ἀνθέλκειν κελεύει διὰ τὴν θεωρίαν τοῦ μέλλοντος, ὡσπερ τῷ θερμαινομένῳ ἐκ μὲν τῆς κρίσεως τοῦ νοῦ δοκεῖ ἀφεκτέον εἶναι τοῦ οἴνου, ἵνα μὴ ἡ θέρμη αὐξηθεῖσα διακαῆς γένηται πυρετός, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία διεγείρει τοῦτον πρὸς τὸ μετασχεῖν οἴνου διὰ τὸ ἤδη, τουτέστι διὰ τὸ παρόν τε καὶ ἐνεστώς· φαίνεται γὰρ τὸ ἐνεστώς ἡδὺ ἀπλῶς ἡδὺ εἶναι καὶ ἀγαθὸν διὰ τὸ μὴ θεωρεῖσθαι τὸ μέλλον.

Ἐφεξῆς λέγων· Εἶδει μὲν οὖν, δείκνυσι τὴν τάξιν τῆς κινήσεως, καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον δείκνυσι πῶς τὰ κινουῦντα εἰσὶν ἓν, καὶ πῶς πλείω· δεύτερον, πῶς τέτακται ταῦτα πρὸς ἀλληλα, ἐν τῷ· Ἐπεὶ δὲ τρία εἰσὶν· τρίτον, διορίζεται περὶ ἐκάστου τῶν εἰς τὴν κίνησιν ἀνηκόντων ἢ ζητουμένων κεφαλαιωδῶς καὶ συντόμως. Φησὶ τοίνυν, πρῶτον, ὅτι εἰ τὰ κινουῦντα θεωροῦντο εἰδικώτερον, ἔν ἐσται τὸ κινοῦν, δηλονότι τὸ ὀρεκτὸν ἢ τὸ ὀρεκτικόν, διότι ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τὸ πρῶτον κινοῦν ἐστὶ τὸ ὀρεκτόν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ κινοῦν μὴ κινούμενον, καθόσον ἐστὶ φανταστόν, ἢ νοητόν. Φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι τὰ δεύτερα κινουῦντα οὐ κίνουσιν, εἰ μὴ καθόσον μετέχουσι τοῦ πρώτου· ὅθεν πάντα συνέρχονται ἐν τῷ εἶδει τοῦ πρώτου κινουῦντος. Εἰ δὲ καὶ πάντα τὰ κινουῦντά εἰσιν ἓν κατὰ τὸ εἶδος τοῦ πρώτου κινουῦντος, ὁμοῦς τῷ ἀριθμῷ πλείω εἰσὶν.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἐπεὶ δὲ ἐστὶ τρία, ἀποδίδωσι τὴν τάξιν τῆς κινήσεως. Καὶ φησὶν ὅτι τρία εἰσὶ τὰ εὕρισκόμενα ἐν τῇ κινήσει, ἓν μὲν, τὸ κινοῦν, καὶ ἄλλο, τὸ ὄργανον ᾧ τὸ κινοῦν κινεῖ, καὶ τρίτον, τὸ κινούμενον. Τὸ δὲ κινοῦν διπλοῦν ἐστὶν· ἓν μὲν ἀκίνητον, ἕτερον δὲ κινοῦν κινούμενον. Ἐν τῇ κινήσει τοίνυν τοῦ ζῴου κινοῦν μὲν ἀκίνητον, τὸ πρακτὸν ἀγαθόν, ὅπερ κινεῖ τὴν ὄρεξιν, καθόσον ἐστὶ νοητόν, ἢ φανταστόν. Ἀλλὰ τὸ κινοῦν κινούμενον ἐστὶν αὐτὴ ἡ ὄρεξις, διότι πᾶν τὸ ὀρεγόμενον, καθὸ ὀρέγεται, κινεῖται, καὶ αὐτὸ τὸ ὀρέγεσθαι ἐστὶν ἐνέργειά τις ἢ κίνησις, καθὸ ἐστὶ κίνησις ἢ τοῦ τελείου ἐνέργεια, ὡς προεῖρηται περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦ. Τὸ δὲ κινούμενον ἐστὶ τὸ ζῴον· ὄργανον δὲ ᾧ κινεῖ ἡ ὄρεξις ἐστὶ, σωματικόν τι δηλονότι, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον ὄργανον τῆς κινήσεως. Καὶ διὰ τοῦτο περὶ τῶν τοιούτων ὀργάνων θεωρητέον ἐστὶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἐνεργείαις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Διορίζεται γὰρ περὶ τούτου ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ περὶ τῆς αἰτίας τῆς τῶν ζῴων κινήσεως· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ βιβλίῳ σκοπὸν ἔχει διορίζεσθαι περὶ τῆς ψυχῆς καθ'αυτήν.

Ἐφεξῆς λέγων· Νῦν δὲ κεφαλαιωδῶς, διορίζεται περὶ τοῦ ὀργάνου-

νου τῆς κατὰ τόπον κινήσεως, καὶ φησὶν ἐν κεφαλαίῳ, τουτέστι συνοψισ-
 μένως, ὅτι τὸ πρῶτον κινουὺν τοπικῶς δεῖ τοιοῦτον εἶναι, ὡς ἐν ταύτῳ
 καὶ ἀρχὴν εἶναι καὶ τέλος τῆς κινήσεως, ὡς περ ἐν τινι περιφορᾷ, ἐν ἣ
 ἐστὶ καὶ κυρτὸν καὶ κοῖλον, ὧν θάτερον μὲν ἐστὶν ὡς περ τέλος θάτερον
 5 δὲ ὡς περ ἀρχὴ τῆς κινήσεως· τὸ μὲν γὰρ κοῖλον ἐστὶν ὡς τὸ τέλος, τὸ
 δὲ κυρτὸν ὡς ἡ ἀρχὴ εἶναι δοκεῖ τῆς κινήσεως· κατὰ μὲν γὰρ τὴν κοιλό-
 τητα συνέλκεται ἐν ἑαυτῷ, κατὰ δὲ τὴν κυρτότητα κατανοεῖται ἡ ἔκτασις
 αὐτοῦ, διότι ἀπ' αὐτοῦ γίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῆς ὤσεως. Καὶ διότι
 ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τὸ τέλος, τὴν δὲ τῆς κινήσεως
 10 ἀρχὴν δεῖ εἶναι ἀκίνητον ἐν ἐκάστη κινήσει, ὡς περ κινουμένης τῆς χειρός,
 ἡρεμεῖ ὁ βραχίων, καὶ κινουμένου τοῦ βραχίονος, ἡρεμεῖ ὁ ὦμος, καὶ οὕτω
 πᾶσα κίνησις ἀπὸ τινος ἀκινήτου πρόεισιν, δεῖ ἐν τῷ πρώτῳ τῆς κινήσεως
 ὄργάνῳ, ὅπερ ἐστὶν ἡ καρδιά, εἶναί τι ἡρεμοῦν, καθόσον ἐστὶν ἀρχὴ τῆς
 κινήσεως, καὶ εἶναί τι ἄλλο κινούμενον, καθόσον ἡ κίνησις περαίνει καὶ
 15 ὀρίζεται πρὸς αὐτό, καὶ τὰ δύο ταῦτα ἐν τούτῳ, δηλονότι τὸ ἡρεμοῦν καὶ
 τὸ κινούμενον, εἰσὶ τῷ λόγῳ διάφορα, ἀλλὰ τῷ ὑποκειμένῳ καὶ τῷ μεγέθει
 εἰσὶν ἀλλήλων ἀχώριστα. Καὶ ὅτι δέον ἐστὶν ἐκεῖνα εἶναι ἀρχὴν κινήσεως
 καὶ τέλος, καὶ ἀκολούθως ἡρεμοῦν καὶ κινούμενον, φανερόν ἐστιν ἐκ τοῦ
 πᾶσαν κίνησιν τοῦ ζώου συγκαίεσθαι ἐκ τῆς ὤσεως καὶ τῆς ἔλξεως. Ἐν
 20 δὲ τῇ ὤσει τὸ κινουὺν ἐστὶ μόνον ἀρχὴ τῆς κινήσεως, διότι τὸ ὠθοῦν
 ἀπίστησιν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ὠθούμενον· ἀλλ' ἐν τῇ ἔλξει τὸ κινουὺν ἐστὶν ὄρος
 καὶ πέρας τῆς κινήσεως, διότι τὸ ἔλκον πρὸς ἑαυτὸ κινεῖ τὸ ἐλκόμενον.
 Καὶ διὰ τοῦτο δεῖ τὸ πρῶτον ὄργανον τῆς κατὰ τόπον κινήσεως ἐν τῷ
 ζῳῳ καὶ ὡς ἀρχὴν εἶναι τῆς κινήσεως, καὶ ὡς τέλος. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖ
 25 εἶναί τι ἐν τῷ αὐτῷ τὸ μένον, κἀντεῦθεν τὴν κίνησιν ἀρχεσθαι, ὡς περ ἐν τῇ
 κυκλικῇ φαίνεται κίνησει· τὸ γὰρ κατὰ περιφορὰν κινούμενον σῶμα διὰ
 τὴν τοῦ κέντρου καὶ τῶν πόλων ἀκίνησίαν οὐκ ἀμείβει καθόλου τὸν τόπον
 εἰ μὴ ἴσως τῷ λόγῳ, ἀλλὰ τῷ ὑποκειμένῳ κατὰ τὸ ὅλον μένει ἐν τῷ
 αὐτῷ τόπῳ. Ἐὰ δὲ μέρη ποικίλλουσί τε καὶ ἐξαλάττουσι τὸν τόπον τῷ
 30 ὑποκειμένῳ, καὶ οὐ τῷ λόγῳ μόνον. Οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῆς κινήσεως
 τῆς καρδίας. Ἡ γὰρ καρδιά ἐν τῷ αὐτῷ μέρει τοῦ σώματος μένει πεπη-
 γυῖα, ἀλλὰ κινεῖται κατὰ συστολὴν τε καὶ ἔκτασιν, ἵνα ποιῇ τὴν κίνησιν
 τῆς ὤσεως καὶ τῆς ἔλξεως, καὶ οὕτω τρόπῳ μὲν τινὶ ἐστὶ κινήτῳ, τρόπῳ
 δὲ τινὶ ἡρεμοῦν.

35

Leçon XVI.

Ὅλως μὲν οὖν ὡς περ εἴρηται. Διορισάμενος ὁ Φιλόσοφος
 περὶ τῆς κινήσεως ἀρχῆς κατὰ τὴν τοπικὴν κίνησιν ἐν κοινῷ τε καὶ

2 τοπικῶς corrigé de ὄργανικῶς A 4 τέλος: πέρας B 5 ὡς τὸ: ὡς περ B
 17 ἐκεῖ B 20 τὸ κινούμενον B 36 Ὅλως: Ἄλλως B